

ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)
DOI:10.52058/2708-7530-2022-5(12)

VĚDA A PERSPEKTIVY

№5(12)
2022

Ми з Україною

ISSN 2695-1584 (Print)

ISSN 2695-1592 (Online)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-5\(12\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-5(12))

Věda a perspektivy

№ 5(12) 2022

Praha, České republika
2022

Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. № 5(12) 2022. str. 264

Zveřejněno rozhodnutím akademické rady Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (zápis č. 10/2022 ze dne 23. Směť 2022)

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. , Česká republika
International Economic Institute s.r.o. Praha, Česká republika se sídlem V Lázních 688,
Jesenice 252 42
IČO 03562671 Praha, Česká republika
zastoupen Mgr. Markétou Pavlovou

Časopis vychází v rámci práce vydavatelské skupiny „Scientific Perspectives“ a s vědeckou podporou: veřejné organizace „Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration“, veřejné organizace „Association of Scientists of Ukraine“, Institut filozofie a sociologie Ázerbájdžánu Národní akademie věd (Baku, Ázerbájdžán)

Časopis je zařazen do mezinárodní vědeometrické databáze Index Copernicus (IC), mezinárodního vyhledávače Google Scholar a do mezinárodní vědeometrické databáze Research Bible

Šéfredaktor:
Karel Nedbálek -
doktor práv,
docent (Zlín,
Česká republika)

**Zástupce
šéfredaktora:**
Markéta Pavlova
- ředitel,
Mezinárodní
Ekonomický Institut (Praha,
Česká republika)

Dina Dashevskaya -
geolog,
geochemik Praha,
Česká republika
(Jeruzalém, Izrael)

Členové redakční rady:

- Jurij Kijkov** - doktor informatiky, dr.h.c. v oblasti rozvoje vzdělávání (Teplice, Česká republika)
Vladimír Bačišin - docent ekonomie (Bratislava, Slovensko)
Peter Ošváth - docent práva (Bratislava, Slovensko)
Dina Dashevsky - geolog, geochemik Praha, Česká republika (Jerusalem, Israeli)
Yevhen Romanenko - doktor věd ve veřejné správě, profesor, ctěný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Iryna Zhukova - kandidátka na vědu ve veřejné správě, docentka (Kyjev, Ukrajina)
Oleksandr Datsiy - doktor ekonomie, profesor, čestný pracovník školství na Ukrajině (Kyjev, Ukrajina)
Badri Getchbaya - doktor ekonomie, profesor, docent na Batumi State University. Shota Rustaveli (Gruzie)
Laila Achmetová - doktorka historických věd, profesorka politologie, profesorka UNESCO, mezinárodní žurnalistiky a médií na žurnalistické fakultě Kazašské národní univerzity (KazNU). al-Farabi (Kazachstán)
Oleksandr Nepomnyashy - doktor věd ve veřejné správě, kandidát ekonomických věd, profesor, řádný člen Vysoké školy stavební Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Michał Tomasz - doktor věd, docent katedry geografie regionálního rozvoje, University of Gdańsk (Polsko)
Vladislav Fedorenko - doktor práv, profesor, DrHb - doktor habilitace práva (Polská akademie věd), čestný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)

OBSAH

SÉRIE “Teologie”

- Денис Мартишин, Євген Романенко** 8
*ПОЧАТОК НАГОРОДНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ
УКРАЇНИ: ЦЕРКОВНІ НАГОРОДИ ЯК ДУХОВНО-ІДЕЙНА
СКЛАДОВА ХРИСТІЯНСЬКОГО ЖИТТЯ*

SÉRIE “Ekonomika”

- Daker Elrabay’a, Valentina Marchenko** 19
*THE DETERMINATION OF A FULLY INCLUSIVE WASTE
MANAGEMENT COST FORMULA AND THE COMPLIANCE OF
FINANCIAL INDICATORS WITH THE ORGANIZATIONAL
LEVERS AND CONTRACTUAL INSTRUMENTS*

- Дмитро Кабаченко, Павло Шелест** 37
*РОЗРОБКА ТА ОБГРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВА*

- Тетяна Обіход, Олена Бородіна** 51
*АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ*

SÉRIE “Pedagogika”

- Oksana Halan** 59
*STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF PROFESSIONAL
READINESS OF A FUTURE SOCIAL WORKER AS A BASIS FOR
DIAGNOSING HIS PROFESSIONAL QUALITIES*

- Оксана Авраменко** 65
ПРОБЛЕМА ОБДАРОВАНОСТІ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ІСТОРИЧНИЙ РАКУРС
- Світлана Заскалета, Наталя Буглай** 76
ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
- Леся Карнаух** 88
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ІСТОРИЇ ФІЛОСОФСЬКИХ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
- Ірина Карпич** 97
ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ
- Галина Коберник, Олександр Коберник** 106
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА З СУБ'ЄКТАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
- Тамара Михеева** 118
ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ У ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ
- Любов Тітова** 132
ОНЛАЙН-ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

SÉRIE “Zeměpisné vědy”

- Зоя Карпюк, Олена Шевчук, Діана Ярмолюк** 144
*ОХОРОНА ВОДНИХ ЕКОСИСТЕМ У ГІДРОЛОГІЧНИХ
ЗАКАЗНИКАХ І ПАМ'ЯТКАХ ПРИРОДИ ПРИРОДНО-
ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ*

SÉRIE “Historické vědy”

- Наталія Грюнвальд** 162
*ВИРОЩУВАННЯ АМАРАНТУ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, СТАН І
ПЕРСПЕКТИВИ*
- Ольга Тарасенко, Ірина Івахненко** 180
*СПОГАДИ ОЛЕКСАНДРА РОМАНОВИЧ-СЛАВАТИНСЬКОГО
ПРО КИЇВ*

SÉRIE “Lékařské vědy”

- Наталія Сухоставець** 193
ДО ПИТАННЯ ЕТІОПАТОГЕНЕЗУ АПОПЛЕКСІЇ ЯЄЧНИКА

SÉRIE “Historie umění”

- Роман Лопатинський** 200
*ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРІВ МАЛОЇ ФОРМИ У ТВОРЧОСТІ
ІВО ПОГОРЕЛІЧА ЯК ВИКОНАВСЬКА РЕДАКЦІЯ ТЕКСТУ
МУЗИЧНОГО ТВОРУ (НА ПРИКЛАДІ «МУЗИЧНИХ
МОМЕНТІВ» С. В. РАХМАНІНОВА)*

SÉRIE “Psychologie”

Tetiana Riakhovska 213
THEORY AND PRACTICE ANALYSIS OF PSYCHOTHERAPY FOR PATIENTS WITH SCHIZOPHRENIA

Tetyana Svatenkova 225
EXISTENTIAL CONTEXT OF PERSONALITY FORMATION IN EARLY YOUTH

SÉRIE “Filologie”

Oksana Naidiuk, Viktoriia Prykhodko, Vita Sternichuk 238
PRECEDENT SITUATIONS IN FOREIGN LANGUAGE DISCOURSE: RECEPTION AND INTERPRETATION

Світлана Карпенко 249
МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОГО КАЗКОЗНАВСТВА

SÉRIE “Zeměpisné vědy”

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-5\(12\)-144-161](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-5(12)-144-161)

Зоя Карпюк

*кандидат географічних наук, доцент кафедри
фізичної географії географічного факультету,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-8073-3129>*

Олена Шевчук

*студентка IV курсу географічного факультету,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна*

Діана Ярмолюк

*студентка IV курсу географічного факультету,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна*

ОХОРОНА ВОДНИХ ЕКОСИСТЕМ У ГІДРОЛОГІЧНИХ ЗАКАЗНИКАХ І ПАМ'ЯТКАХ ПРИРОДИ ПРИРОДНО- ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Водні ресурси, що є основою життєзабезпечення природних екосистем, населення, економічного розвитку території – обмежені і вразливі природні об'єкти. Мета публікації – з'ясування особливостей формування, функціонального призначення, сучасного стану збереженості, видового різноманіття гідрологічних заказників і пам'яток природи у структурі природно-заповідного фонду Волинської області. У роботі застосовано методи порівняльно-географічного аналізу для встановлення особливостей територіальної організації природно-заповідної мережі, зокрема гідрологічних заказників і пам'яток природи, картографічного моделювання – для побудови картографічних моделей, статистичний – для аналізу частки площ заказників і

пам'яток природи гідрологічних типів у структурі заповідної мережі. Проаналізовано категорії і типи природно-заповідного фонду Волинської області, метою створення яких є збереження і відновлення водних екосистем, їхнього раритетного біорізноманіття, обґрунтовано доцільність подальших фізико-географічних досліджень.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, гідрологічні заказники, гідрологічні пам'ятки природи, водні екосистеми, водно-болотні угіддя, біорізноманіття, Волинська область.

Zoia Karpiuk

*Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor of Physical Geography of Faculty of Geography,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine,
e-mail: karpyuk.zk@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-8073-3129>*

Olena Shevchuk

*4th year student of the Faculty of Geography of
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine*

Diana Yarmoliuk

*4th year student of the Faculty of Geography of
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine*

PROTECTION OF AQUATIC ECOSYSTEMS IN HYDROLOGICAL RESERVES AND MONUMENTS OF NATURE OF THE NATURAL RESERVE FUND OF THE VOLYN OBLAST

Abstract. Water resources, which are the basis for the life support of natural ecosystems, the population, and the economic development of the territory, are limited and vulnerable natural objects. The actual task of the nature protection network of the oblast is their preservation and restoration. The purpose of the publication is to clarify the features of formation, functional purpose, current state of conservation, species diversity of hydrological reserves and natural monuments in the structure of the natural reserve fund of the Volyn Oblast; cartographic display of their spatial distribution. The methods of comparative geographic analysis are applied in the work in order to determine the features of the territorial organization of the natural reserve network, including hydrological reserves and natural monuments,

cartographic modeling to build cartographic models, statistical method to analyze the share of areas of reserves and natural monuments of hydrological types in the structure protected network. The categories and types of the natural reserve fund of the Volyn Oblast are analyzed, the purpose of which is the conservation and restoration of aquatic ecosystems, their rare biodiversity. It was found that in most categories of the natural reserve fund of the Volyn Oblast, the protection of water bodies is provided: a natural reserve, a biosphere reserve, national natural parks, wildlife sanctuaries and natural monuments. Reserves and natural monuments are of particular importance for the protection, reproduction of typical and unique natural complexes and their individual components. Hydrological reserves and natural monuments are of great importance for water protection and are intended to support the hydrological regime of certain territories. In the structure of the protected network of the Volyn Oblast, which consists of 397 objects, there are 62 hydrological reserves of local importance, which is 26,61 % of the area of reserves, respectively 10,75 % of the area of the NRF and 18 hydrological monuments of nature: two national and 16 local values – 29,74 % of the area of natural monuments, 0,09 % of the area of the NRF, in which the headwaters of rivers, sections of river floodplains, lakes, swamps, wetlands, springs are protected. In the hydrological reserves of the oblast there are the following objects under the state protection: floodplain areas – swamps and wetlands of the rivers Prypiat, Stokhid, Styr, Turia, Chornohuzka, Hnyla Lypa, Luha, Vyzhivka, Serny, Slynarka; lakes of karst origin: Velyke Pishchanske and Male Pishchanske, Karasyno, Somyne, Ozero, Svitle, Oliablia, Mochulino, Oziurko, Skomyrske, Soshychne, Velyke, Chyste, Sviate, Oleandra, Rohizne, Doshne, Liubovel, Povorske; lakes of glacial origin: Volianske, Stobykhivske, Velika Blyzna, Mala Blyzna, Brono, Plav, Radozhychi, Velyke Orikhove, Orikhovets, Zasviattia, Velyke Hrybne and Male Hrybne, Bolotne; swamps of the sphagnum type; underground springs – the springs of the river Tsyry. Within the natural monuments of the hydrological type, the springs of the karst waters of the lake Oknyshche are protected by the state, natural springs that give rise to or are water fillers of the rivers Prypiat, Nerezh, Tenetytska, Turia, Stokhid, Putylyvka, Horianivka; lakes Sviate, Dobre, Ozero, Ozertse, Nevydymka; a cascade of staves that fill the river Sapalaivka. The largest hydrological reserves in the oblast, whose area exceeds 1000 hectares, are «Turskyi», «Luha», «Vyzhivskyi», «Hnyla Lypa», «Chornohuzka», «Richitskyi», «Luchnyi», the smallest area is up to 10,0 hectares: «Ozero Oziurko», «Ozero Bolotne», «Tract Tereshkove». The share of hydrological reserves with an area of more than 1000 ha is 11,3 % of the area of all reserves of this type in the oblast, with an area of less than 100,0 ha – 41,9 %. The share of hydrological natural monuments with an area of more than 40,0 ha is 16,7 %, from 1,0 to 10,0 ha – 27,8 % of the area of all natural monuments of this type.

In aquatic ecosystems there are rare species of plants listed in the Red Book of Ukraine and appendices of international environmental conventions: *Drosera anglica*, *Scheuchzeria palustris*, *Carex chordorrhiza*, *Cladium mariscus*, *Platanthera bifolia*, *Anacamptis palustris*, *Carex umbrosa*, *Isoetes lacustris*, *Lycopodium annotinum*, *Hydrocotyle vulgaris*, *Lilium martagon*, *Neottia nidus-avis*, *Epipactis helleborine* and *E. palustris*, *Oxycoccus microcarpus*; and animals included in the Red Book of Ukraine, European Red List, IUCN Red List, CITES appendices, Bern and Bonn conventions, Agreements on the Conservation of Afro-Eurasian Migratory Wetlands: *Proserpinus proserpina*, *Lucanus cervus*, *Iphiclides podalirius*, *Zerynthia polyxena*, *Calopteryx virgo*, *Papilio machaon*, *Eudontomyzon mariae*, *Carassius carassius*, *Falco cherrug*, *Dendrocopos leucotos*, *Bucephala clangula*, *Crex crex*, *Grus grus*, *Circaetus gallicus*, *Haematopus ostralegus*, *Ciconia nigra*, *Circus cyaneus*, *Circus pygargus*, *Aquila heliaca*, *Acrocephalus paludicola*, *Aquila pomarina*, *Bubo bubo*, *Asio flammeus*, *Lanius excubitor*, *Ardea cinerea*, *Aythya nyroca*, *Mustela erminea*, *Lutra lutra*, *Neomys anomalus* and others. Formations of *Nymphaea alba*, *Nuphar lutea*, which are included in the Green Book of Ukraine, were found within the hydrological reserves and natural monuments.

The article substantiates the expediency of further physical and geographical research on this topic.

Keywords: natural reserve fund, hydrological reserve, hydrological monument of nature, aquatic ecosystems, Volyn Oblast.

Постановка проблеми. Завдання збереження екосистем, зокрема водних, та біорізноманіття на сьогодні розглядається в якості базової проблеми в загальній концепції формування зеленої економіки, тобто соціально-економічного розвитку, максимально гармонізованого з охороною довкілля та раціональним природокористуванням (нові орієнтири збалансованого розвитку планети до 2030 р. прийняті 25–27.09.2015 р. на Саміті ООН зі сталого розвитку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН). Екосистеми надають низку базових послуг, необхідних не тільки для самопідтримки природних процесів, а й для антропогенно-стійкого використання ресурсів. У більшості країн Європи концепція екосистемних послуг отримала визнання в екологічній політиці і є основою стратегічних національних планів.

Поглиблення інтеграції між Україною і Європейським Союзом, прийняття Угоди про асоціацію України з ЄС, передбачає формування принципів ефективної екологічної політики, втілення дієвих практичних кроків, спрямованих на формування екологічно безпечного довкілля, зокрема збільшення площі земель природно-заповідного фонду (ПЗФ), національної екомережі до рівня, достатнього для забезпечення екологічної стійкості країни, впровадження фінансово-економічних механізмів стимулювання екологічно

орієнтованих структурних перетворень в економіці, створення системи економічних важелів сприяння збереженню біо- і ландшафтного різноманіття, поширення екологічних знань, підвищення рівня екологічної свідомості громадян [10]. Відповідно до нових запитів, необхідності оновлення стратегії розвитку державної екологічної політики, був прийнятий ЗУ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року» (№ 2697–VIII від 28.02.2019 р.) [1]. Програмні завдання Закону спрямовані на ліквідацію причин та передумов прояву негативних явищ і полягають у зменшенні антропогенного впливу на довкілля, збереженні такого стану кліматичної системи, який унеможливить підвищення ризиків для природного середовища, здоров'я населення, вдосконаленні системи інтегрованого екологічного управління (впровадження екосистемного підходу в управлінську діяльність), забезпеченні збалансованого природокористування [8]. Передбачені ЗУ показники розвитку природоохоронної сфери повинні значно зрости: частка ПЗФ у 2025 р. має складати 12,5 %, у 2030 р. – 15,0 %, екомережі – у 2025 р. – 40,0 %, у 2030 р. – 41,0 % [1].

Зважаючи на загальні екологічні проблеми, пов'язані із кліматичними змінами, втратою біорізноманіття, інтенсивним забрудненням, зростанням обсягів природокористування, зокрема водокористування, необхідне раціональне використання і захист водних об'єктів від забруднення, засмічення і вичерпання. Збереження і відновлення гідрологічних екосистем – актуальне завдання природоохоронної мережі. Сприяють цьому поліфункціональні об'єкти ПЗФ високого рівня охорони: природні заповідники, біосферні заповідники (резервати), національні природні парки та гідрологічні заказники і пам'ятки природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості просторової локалізації територій та об'єктів ПЗФ Волинської області (Волинської височини станом на 2010 р.) досліджували В. І. Мельник, І. І. Кузьмішина, Л. О. Коцун та ін. [9], Волинського Полісся (станом на 2013 р.) – З. К. Карпюк [3]; основні параметри та тенденції розвитку мережі ПЗФ (на 2013 р.) встановлювали І. П. Ковальчук, В. О. Фесюк, Т. С. Павловська, О. В. Рудик [7], З. К. Карпюк, В. О. Фесюк, О. В. Антипюк (на 2018 р.) [5]; етапи формування, сучасну структуру, перспективи функціонування ПЗФ в контексті розвитку регіональної екомережі Волинської області (станом на 2016 і 2019–2020 рр.) з'ясовували В. М. Петлін, В. О. Фесюк, З. К. Карпюк, Л. Т. Чижевська [4; 6; 10]. Питання вивчення стану заповідних територій не втрачає своєї актуальності, тому що характеризується динамічністю якісних і кількісних показників. Необхідні їхні подальші детальні фізико-географічні дослідження: антропогенних змін у природних екосистемах, їхнього впливу на флористичне і фітоценотичне різноманіття, обґрунтування ефективних заходів щодо їх збереження.

Мета статті. Метою роботи є з'ясування особливостей формування, функціональне призначення, сучасний стан збереженості, видове різноманіття гідрологічних заказників і пам'яток природи у структурі природно-заповідного фонду області. Завдання дослідження: проаналізувати збережені природні об'єкти регіону у межах заказників і пам'яток природи гідрологічних типів, картографічно відобразити особливості їх просторового розміщення, виявити їхню ландшафтну репрезентативність.

У процесі дослідження, розробки картосхеми просторового розміщення територій та об'єктів ПЗФ області, зокрема гідрологічних заказників і пам'яток природи, використовувалися матеріали Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА, наукові, статистичні і картографічні матеріали. Під час роботи застосовувалися методи порівняльно-географічного аналізу для встановлення особливостей територіальної організації природно-заповідної мережі області, у т.ч. гідрологічних заказників і пам'яток природи, картографічного моделювання – для побудови картографічних моделей, статистичний – для аналізу частки площ гідрологічних заказників і пам'яток природи у структурі ПЗФ області.

Виклад основного матеріалу. Водні об'єкти, віднесені у встановленому законодавством порядку до територій та об'єктів ПЗФ, охороняються та використовуються відповідно до вимог ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» (№ 2456-ХІІ від 16.06.1992 р.). За даними Управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації станом на 01.06.2021 р., в області під охороною держави перебуває 397 територій та об'єктів ПЗФ загальною площею 235 948,47 га, із них – 27 (56,21 %) загальнодержавного значення (132 636,84 га), у т.ч. Черемський природний заповідник (2001 р.; 2975,70 га); три національні природні парки – Шацький (1983 р.; 48 977,0 га), «Прип'ять–Стохід» (2007 р.; 39 315,5 га) та Ківерцівський «Цуманська пуца» (2010 р.; 33 475,34 га), 15 заказників (7731,8 га), чотири пам'ятки природи (ПП) (122,9 га), ботанічний сад «Волинь» (10,0 га), три парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (28,6 га) і 370 об'єктів (43,79 %) місцевого значення загальною площею 103 311,63 га, з яких: 210 заказників (87 609,48 га), 124 пам'ятки природи (556,10 га), 27 заповідних урочищ (15 064,02 га), дев'ять парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (82,03 га) (табл. 1). Відсоток заповідності становить 10,96 (за даними Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА станом на 01.06.2021 р. площа 48 об'єктів ПЗФ, що входять до складу інших об'єктів ПЗФ, складає 15 165,66 га), індекс інсуляризованості – 0,3, показник щільності об'єктів ПЗФ – 1,96 об'єкт./100 км².

Таблиця 1

**Структура територій та об'єктів природно-заповідного фонду
 Волинської області**

Категорія, тип	Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
	кількість об'єктів, шт.	площа, га	кількість об'єктів, шт.	площа, га	кількість об'єктів, шт.	площа, га
Природні заповідники	1	2975,70	–	–	1	2975,70
Національні природні парки	3	121767,84	–	–	3	121767,84
Заказники	15	7731,80	210	87609,48	225	95341,28
ландшафтні	8	6026,70	30	14613,40	38	20640,10
лісові	–	–	39	5723,00	39	5723,00
ботанічні	6	1384,60	28	1258,10	34	2642,70
загальнозоологічні	1	320,50	34	36919,95	35	37240,45
орнітологічні	–	–	15	3586,10	15	3586,10
іхтіологічні	–	–	1	46,00	1	46,00
гідрологічні	–	–	62	25372,83	62	25372,83
загальногеологічні	–	–	1	90,10	1	90,10
Пам'ятки природи	4	122,90	124	556,10	128	679,00
комплексні	1	30,00	–	–	1	30,00
ботанічні	1	2,90	98	308,85	99	311,75
зоологічні	–	–	7	44,50	7	44,50
гідрологічні	2	90,00	16	111,95	18	201,95
пралісові	–	–	3	90,80	3	90,80
Заповідні урочища	–	–	27	15064,02	27	15064,02
Ботанічні сади	1	10,00	–	–	1	10,00
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	3	28,60	9	82,03	12	110,63
Всього	27	132636,84	370	103311,63	397	235948,47

Із 11 категорій національної мережі природоохоронних територій, у структурі ПЗФ області налічується вісім, у більшості з них передбачається охорона водних об'єктів. У межах територій високого рівня охорони ПЗФ області: Черемському природному заповіднику, біосферному резерваті «Шацькому» (2002 р.), сформованому на базі Шацького НПП, що з 2012 р. включений у склад Трилатерального біосферного резервату «Західне Полісся», національних природних парках: «Прип'ять–Стохід», Ківерцівському «Думанська Пуца» (33 475,34 га), охороняються заплави річок Прип'яті, Стоходу, Путилівки, озера (зокрема 27 озер у межиріччі Західного Бугу і Прип'яті загальною площею понад 6 тис. га), болота Унич, Хороми, Князь Багон, водно-болотні угіддя міжнародного значення із Рамсарського переліку: «Шацькі озера» (32 850 га), «Заплава річки Прип'ять» (12 000 га), «Заплава річки Стохід» (10 000 га), рідкісний еумезотрофний Черемський болотний комплекс [6].

Одними із найчисельніших категорій у структурі ПЗФ України є заказники і пам'ятки природи, що за кількістю об'єктів станом на 01.01.2020 р. складають відповідно 39,4 і 41,3 %, а у Волинській області – 56,7 і 32,2 %. Завдяки своєму значному різноманіттю, багаточисельності та розміщенню у різних за природними і соціально-економічними умовами регіонах, вони фактично є системою підтримки заповідників та національних природних парків, що підвищує ефект їх діяльності [2]. Заказниками, згідно державного природоохоронного законодавства (ЗУ «Про природно-заповідний фонд України»), оголошуються невеликі природні ділянки, що мають особливе значення для збереження і відтворення цінних типових або унікальних природних комплексів чи їх окремих компонентів. Залежно від цільового призначення та необхідного режиму охорони заказники поділяються на 11 типів. Гідрологічні заказники призначені для збереження і відновлення цінних водних об'єктів і природних комплексів (болотних, озерних, річкових, морських).

У структурі ПЗФ Волинської області налічується 62 гідрологічних заказники місцевого значення загальною площею 25 372,83 га (26,61 % площі заказників, 10,75 % площі ПЗФ) (рис. 1).

Першими були організовані за рішеннями виконкому Волинської обласної ради від 23.11.1979, № 401: «Великоглушанський» (360,0 га), «Ветлівський» (600,0 га), «Гірківський» (400,0 га), «Піщанський» (420,5 га), «Пулемецький» (519,4 га), «Седлищенський» (350,0 га), «Цирський» (210,0 га); від 18.03.1982 № 134 – «Березичівський» (6,3 га). У 1985 р. було організовано ще 11 заказників (04.09.1985, № 301): «Бірківський» (850,0 га), «Великообзирський» (43,0 га), «Гулівський» (304,6 га), «Надстирський» (125,0 га), «Падалівський» (181,0 га), «Прип'ятський-1» (340,0 га), «Прип'ятський-2» (220,0 га), «Прип'ятський-3» (320,0 га), «Соминський» (29,8 га), «Урочище Озеро» (100,0 га), «Щедрогірський» (700,0 га), у 1986 р. (20.11.1986, № 361-р) – «Світлий» (16,2 га).

Значна кількість гідрологічних заказників (33 об'єкти) з'явилися у 90-х рр. минулого століття після проголошення незалежності України. Зокрема, у 1991 р. (31.10.1991, № 226): «Цир» (49,5 га), «Гурсько-Гривенський» (145,2 га); у 1992 р. (за розпорядженням представника Президента України у Волинській області від 26.05.1992 р., № 132): «Турський» (3940,0 га), «Озеро Карасино» (29,0 га), «Озеро Лука» (59,8 га), «Озеро Мочуліно» (10,0 га), «Озеро Озюрко» (6,9 га), «Озеро Скомирське» (27,2 га), «Озеро Сошичне» (16,0 га), «Озеро Стобихівське» (91,0 га), «Чорногузка» (1500,0 га); у 1993 р. (від 03.03.1993, № 18-р.): «Гнила Липа» (1644,0 га), «Залухівський» (839,4 га), «Озеро Велике» (16,0 га), «Озеро Чисте» (58,0 га), «Озерця» (661,0 га), «Окорський» (78,3 га), «Холопичівський» (57,0 га), за рішенням обласної ради від 20.12.1993, № 16/6 – «Луга-Свинорийка» (880,0 га); у 1994 р. (17.03.1994, № 17/19): «Броно» (67,0 га), «Вижівський» (1645,0 га), «Гірницьке болото» (120,5 га), «Озеро Святе» (19,2 га), «Річицький» (1046,8 га), «Серна» (227,0 га), «Урочище Плав» (16,4 га), «Урочище

Терешкове» (9,3 га), «Чорногузівський» (121,0 га), «Озеро Олеандра» (31,4 га); у 1995 р. (04.05.1995, № 4/5) – «Лучний» (1008,0 га); у 1996 р. (16.10.1996, № 551) – «Озеро Радожичі» (109,7 га), «Оріхівський» (824,0 га); у 1998 р. (09.12.1998, № 4/3): «Рогізненський» (610,2 га), «Озеро Дошне» (29,2 га).

Рис. 1. Гідрологічні заказники і пам'ятки природи у структурі природно-заповідного фонду Волинської області (автор-укладач З. К. Карпюк)

ГЗ – гідрологічний заказник, ГПП – гідрологічна пам'ятка природи

На поч. ХХІ ст. у зв'язку із прийняттям ЗУ «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки» (№ 1989-III від 21.09.2000 р.), «Про екологічну мережу України» (№ 1864-IV від 24.06.2004 р.), активізацією діяльності з обґрунтування доцільності організації нових природоохоронних територій та об'єктів, було утворено ще вісім гідрологічних заказників: у 2000 р. – за рішенням обласної ради від 18.08.2000, № 13/6 – «Краєвид» (13,73 га), «Озеро Любовель» (181,5 га), від 30.05.2000, № 12/3 – «Луга» (2039,1 га), «Озерця» (36,3 га); у 2003 р. – «Ямно» (218,3 га; 25.07.2003, № 6/33); у 2005 р. – «Озеро Поворське» (24,6 га; 29.03.2005, № 19/27); у 2014 р. – «Озеро Болотне» (9,5 га; 31.07.2014, № 27/64); у 2020 р. – «Перемильський» (761,0 га; рішення Волинської обласної ради від 12.03.2020, № 29/22).

Найбільшими гідрологічними заказниками області площею більше 1000 га, є: «Турський» (3940,0 га), «Луга» (2039,1 га), «Вижівський» (1645,0 га), «Гнила Липа» (1644,0 га), «Чорногузка» (1500,0 га), «Річицький» (1046,0 га), «Лучний» (1008,0 га), найменшими площею до 10,0 га: «Озеро Озюрко» (6,9 га), «Озеро Болотне» (9,5 га), «Урочище Терешкове» (9,3 га). Частка гідрологічних заказників площею менше 100,0 га становить 41,9 % (у 20 з 26 об'єктів площа менше 50,0 га), від 100,0 до 200,0 га – 12,9 %, від 200,0 до 300,0 га – 6,5 %, від 300,0 до 400,0 га – 8,1 %, від 400,0 до 500,0 га – 3,2 %, від 500,0 до 600,0 га – 1,6 %, від 600,0 до 700,0 га – 4,8 %, від 700,0 до 800,0 га – 3,2 %, від 800,0 до 900,0 га – 6,5 %, більше 1000,0 га – 11,3 %.

У гідрологічних заказниках області під охороною держави знаходяться: ділянки заплав (болота й заболочені території) р. Прип'ять («Великоглушанський», «Ветлівський», «Гірківський», «Бірківський», «Прип'ятський-1», «Прип'ятський-2», «Прип'ятський-3», «Щедрогірський», «Річицький», «Ямно»), р. Стохід («Седлищенський», «Падалівський»), р. Цир («Цирський»), р. Стир («Надстирський», «Гурсько-Гривенський», «Краєвид», «Перемильський»), р. Турії («Турський»), р. Чорногузки («Чорногузка», «Чорногузівський»), р. Гнила Липа («Гнила Липа», на території заказника є 21 джерело), р. Луга («Луга-Свинорійка», «Луга»), р. Вижівки («Вижівський»), р. Серни («Серна»), р. Свинарки («Лучний», охороняється 13 природних джерел); озера карстового походження: Велике Піщанське і Мале Піщанське, Карасино, Сомине, Озеро, Світле, Олябля, Мочуліно, Озюрко, Скомирське, Сошичне, Велике, Чисте, Святе, Олеандра, Рогізне, Дошне, Любовель, Поворське, («Піщанський», «Озеро Карасино», «Соминський», «Урочище Озеро», «Світлий», «Озеро Лука», «Озеро Мочуліно», «Озеро Озюрко», «Озеро Скомирське», «Озеро Сошичне», «Озеро Велике», «Озеро Чисте», «Окорський», «Озеро Святе», «Озеро Олеандра», «Рогізненський», «Озеро Дошне», «Озеро Любовель», «Озеро Поворське»; озера льодовикового

походження: Волянське, Стобихівське, Велика Близна, Мала Близна, Брно, Плав, Радожичі, Велике Оріхове, Оріховець, Засвяття, Велике Грибне і Мале Грибне, Болотне («Залухівський», «Озеро Стобихівське», «Озерця», «Холопичівський», «Брно», «Урочище Плав», «Озеро Радожичі», «Оріхівський», «Озерця», «Озеро Болотне»); болота сфагнового типу («Пулемецький», «Березичівський», «Великообзирський», «Гулівський», «Гірницьке болото», «Урочище Терешкове»); підземні джерела – витoki р. Цир («Цир»).

До гідрологічних пам'яток природи належать природні об'єкти, що відіграють важливу роль у підтримці гідрологічного режиму певних територій та мають водоохоронне значення: витoki річок, водно-болотні комплекси, ділянки заплави невеликих річок, ділянки морського узбережжя; окремі водні об'єкти – озера, ставки, водоспади; природні гідротермальні комплекси – термальні і мінеральні водяні джерела, родовища лікувальних грязей. Гідрологічних пам'яток природи у структурі ПЗФ області 18 (201,95 га); 2 (90,00 га) – загальнодержавного значення, 16 (111,95 га) – місцевого, що складає 29,74 % площі всіх пам'яток природи, 0,09 % площі ПЗФ (див. рис. 1).

ПП «Оконські джерела» (0,53 га), статус якій було надано згідно з розпорядженням Волинської обласної ради від 11.07.1972, № 255, була одним із перших новостворених об'єктів природно-заповідної мережі області на етапі його формування. Пам'ятка природи відома далеко за межами області. На поверхні невеличкого оз. Окнище з прозорою і приємною на смак водою площею 0,5 га й завглибшки 3,0 м вода немов «кипить» – це б'ють потужні джерела карстових вод, що виходять на поверхню під значним тиском, проходячи триметрову товщу води озера й формуючи два куполоподібних фонтани. Особливість оконської води в тому, що вона не замерзає навіть у суворі зими, її температура майже завжди постійна – близько 9 °С, вона не піддається газуванню, хімічний склад води формують аніони хлоридів і карбонатів, серед катіонів – кальцій, натрій, магній. Рівень води в озері постійний, воно ніколи не переповнюється, бо сполучене із річкою Окінкою та кількома спорудженими біля них рибогосподарськими ставками. Якість води озера засвідчує успішне розведення форелі райдужної *Oncorhynchus mykiss*, дуже вибагливого виду, який у природних умовах трапляється лише в чистих карпатських ріках. Джерела відомі здавна, поблизу них у гостинці завжди зупинялися подорожні й поштові кур'єри. Одним із перших у 1899 р. описав оконське диво відомий дослідник Полісся П. А. Тутковський. У ХІХ ст. ця місцина виглядала серед болота як глибоке «вікно» з піщаним дном і водою голубувато-зеленуватого кольору. Вода, яка витікала з «вікна», приводила в дію водяний млин. Пізніше інженери-гідрологи пробурили кілька свердловин завглибшки до 30,0 м, якими вода піднімалася й була фонтаном на 15,0 м. У середині ХХ ст. навколо них утворилося озеро. Селяни обкопали його високим

земляним валом, обсадили деревами вільхи чорної *Alnus glutinosa*, вербами *Salix caprea*, калиною *Viburnum opulus*, з яких наразі на озерному валі залишилися *Alnus glutinosa* [5].

Цим же рішенням Волинської обласної ради від 11.07.1972, № 255 було організовано «Цуманські джерела». У 1975 р. за розпорядженням Ради Міністрів Української РСР від 14.10.1975, №780-р утворені гідрологічні пам'ятки природи загальнодержавного значення: «Озеро Добре» (46,0 га), «Озеро Святе» (44,0 га). У 1976 р. до складу ПЗФ області були включені: «Витік р. Турії» (0,2 га), «Затурцівські джерела» (0,02 га), «Турійські джерела» (0,02 га) (статус надано рішенням облвиконкому від 29.10.1976, № 486-р); у 1976 р.: «Затурцівські джерела» (0,02 га), «Турійські джерела» (0,02 га) (29.10.1976, № 486-р); «Джерело “Польова криниця”» (0,01 га), «Джерело “Попова криниця”» (0,1 га), «Джерело “Трактова криниця”» (0,03 га), «Джерело Чайка» (0,02 га) (26.09.1977, № 468-р); у 1991 р.: «Гор'янівські джерела» (0,5 га; 31.10.1991, № 226); у 1992 р. «Озеро Невидимка» (2,2 га; 26.05.1992, № 132); у 1993 р.: «Озеро» (9,0 га), «Озерце» (4,0 га), «Теремнівські ставки» (5,91 га) (03.03.1993, № 18-р); у 1997 р.: «Путилівка» (86,5 га; 04.11.1997, № 12/4); у 2008 р.: «Криничка» (2,9 га; 28.11.2008, № 24/14). Найбільшими за площею серед гідрологічних пам'яток природи є: «Путилівка» (86,5 га), «Озеро Добре» (46,0 га), «Озеро Святе» (44,0 га), найменшими: «Цуманські джерела» (0,01 га), «Джерело “Польова криниця”» (0,01 га), «Затурцівські джерела» (0,02 га), «Турійські джерела» (0,02 га), Джерело Чайка» (0,02 га), «Джерело “Трактова криниця”» (0,03 га).

Частка гідрологічних ПП площею менше 1,0 га становить 55,5 %, від 1,0 до 10,0 га – 27,8 %, більше 40,0 га – 16,7 %.

У межах пам'яток природи гідрологічного типу під охорону держави взяті джерела карстових вод оз. Окнище («Оконські джерела»), природні джерела, що дають початок чи є наповнювачами річок Прип'яті («Джерело “Попова криниця”», «Джерело “Трактова криниця”»), Нережі («Джерело Чайка»), Тенетиски («Джерело “Польова криниця”»), Турії («Витік р. Турії», «Затурцівські джерела», «Турійські джерела»), Стоходу («Криничка»), Путилівки («Цуманські джерела»), Гор'янівки («Гор'янівські джерела»); ділянка акваторії р. Путилівки («Путилівка»), озера Святе, Добре, Озеро, Озерце, Невидимка («Озеро Святе», «Озеро Добре», «Озеро», «Озерце», «Озеро Невидимка»); каскад ставків, що є наповнювачами р. Сапалаївки («Теремнівські ставки»).

Водні екосистеми та прилягаючі лісові, лучні і болотні угіддя гідрологічних заказників і пам'яток природи є середовищем існування багатьох видів флори і фауни області, це місця зупинки на відпочинок під час міграційних перельотів та розмноження значної кількості водоплавних птахів.

Низка гідрологічних заказників лежить у межах водно-болотних угідь: «Заплава річки Прип'ять» (12 000 га: водойми – 2200 га, болота – 8800 га, лучні угіддя – 1000 га), «Заплава річки Стохід» (10 000 га: водні об'єкти – 1800 га, болота – 7400 га, луки – 800 га), статус яким надано Постановою КМУ № 935 від 23.11.1995 р., із переліку «Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів» (Рамсар, 02.02.1971). Водно-болотні угіддя виконують дуже важливу в аспекті кліматичних змін функцію зв'язування і депонування вуглецю. У цих екосистемах трапляються рідкісні види рослин, занесені у Червону книгу України (ЧКУ) та додатки міжнародних природоохоронних конвенцій: росичка англійська *Drosera anglica*, шейхцерія болотяна *Scheuchzeria palustris* («Пулемецький»), осока тонкокореневищна *Carex chordorrhiza*, меч-трава болотяна *Cladium mariscus* («Великообзирський»), любка дволиста *Platanthera bifolia*, («Залухівський», «Озеро Добре», «Перемильський»), плодоріжка болотяна *Anacamptis palustris*, осока затінкова *Carex umbrosa* («Луга-Свинорійка», «Холопичівський», «Серна»), молодильник озерний *Isoetes lacustris* («Холопичівський»), плаун колючий *Lycopodium annotinum* («Ямно», «Озеро Болотне», «Озеро Добре»), щитолісник звичайний *Hydrocotyle vulgaris* («Озеро Болотне»), лілія лісова *Lilium martagon*, гніздівка звичайна *Neottia nidus-avis*, коручки чемерникоподібна *Epipactis helleborine* і болотяна *E. palustris* («Перемильський»), рідкісний гляціальний релікт журавлина дрібнопліва *Oxycoccus microcarpus* («Озеро Невидимка»); та тварин, включених у ЧКУ, Європейський Червоний список (ЄЧС), ЧС МСОП, додатки СІТЕS, Бернської, Боннської конвенцій, Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів: бражник прозерпіна *Proserpinus proserpina*, вусач великий дубовий західний *Cerambyx cerdo*, жук-олень *Lucanus cervus*, подалірій *Iphiclides podalirius*, поліксена *Zerynthia polyxena*, стрічкарки орденська малинова *Catocala sponsa*, блакитна *C. fraxini* і тополева *Limenitis populi*, мінливець великий *Apatura iris*, красуня-діва *Calopteryx virgo*, бражник мертва голова *Acherontia atropos*, вусач пахучий мускусний *Aromia moschata*, сатурнія велика *Saturnia pyri* («Перемильський»), махаон *Papilio machaon* («Турський»), мінога українська *Eudontomyzon mariae*, карась звичайний *Carassius carassius*, («Перемильський»), балабан *Falco cherrug*, дятел білоспинний *Dendrocopos leucotos* («Перемильський»), гоголь *Vucephala clangula* («Турський» («Чорногузка»), деркач *Crex crex* – гніздовий перелітний вид, занесений у список тварин ЄЧС, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі («Чорногузка», «Залухівський», «Луга-Свинорійка», «Серна», «Лучний», «Луга», «Озеро Болотне»), журавель сірий *Grus grus*, («Турський», «Озеро Озюрко», «Озеро Сошичне», «Озеро Стобихівське», «Чорногузка», «Гнила Липа», «Луга-Свинорійка», «Серна»,

«Черногузівський», «Лучний», «Оріхівський», «Ямно»), зміїд *Circaetus gallicus* («Великоглушанський»), кулик-сорока *Haematopus ostralegus* («Урочище Терешкове»), лелека чорний *Ciconia nigra* («Великоглушанський», «Гірківський», «Бірківський», «Прип'ятський-3», «Турський», «Залухівський», «Оріхівський», «Рогізенський», «Ямно», «Озеро Болотне»), лунь польовий *Circus cyaneus* («Турський», «Черногузка», «Луґа-Свинорійка», «Лучний»), лунь лучний *Circus pygargus* («Черногузка», «Перемильський»), орел-могильник *Aquila heliaca* («Турський»), очеретянка прудка *Acrocephalus paludicola* – вид, який у ЄЧС глобально вразливої фауни і флори занесений у категорію «вразливий» (SPES 1), включений у додатки 1 і 2 Боннської конвенції, додаток 2 Бернської конвенції («Турський»), підорлик малий *Aquila pomarina* («Турський», «Перемильський»), пугач *Bubo bubo* («Великоглушанський», «Озеро Болотне», «Перемильський»), сова болотяна *Asio flammeus* («Черногузка», «Серна»), сорокопуд сірий *Lanius excubitor* («Турський», «Черногузка»), чапля сіра *Ardea cinerea* («Окорський»), чернь білоока *Aythya nyroca* («Гнила Липа», «Луґа-Свинорійка», «Серна», «Черногузівський», «Лучний»), горностаї *Mustela erminea* («Черногузка», «Оріхівський»), видра річкова *Lutra lutra* («Турський», «Черногузка», «Гнила Липа», «Луґа-Свинорійка», «Озеро Святе», «Річицький», «Черногузівський», «Лучний», «Оріхівський»), кутора мала *Neomys anomalus* («Озеро Болотне»).

У межах гідрологічних заказників і ПП виявлені формації латаття білого *Nymphaea alba*, глечиків жовтих *Nuphar lutea*, що включені в Зелену книгу України («Холопичівський», «Соминський», «Рогізенський», «Озеро Любовель», «Озеро Поворське»).

Значна кількість водних об'єктів охороняються у межах заказників і пам'яток природи загальнодержавного і місцевого значення інших типів – у заказниках ландшафтних: «Стохід» (4420,0 га, 09.12.1998), «Кормин» (549,0 га, 10.12.1994), «Нечимне» (40,0 га, 25.02.1980), «Згоранські озера» (705,6 га, 09.12.1998), «Мошне» (73,3 га, 10.12.1994), «Кручене озеро» (75,9 га, 10.12.1994), «Чахівський» (72,9 га, 10.12.1994), «Джерела» (90,0 га, 10.12.1994), «Градиський» (589,0 га, 12.02.1997) та ін.; загальнозоологічних: «Буг» (3556,6 га, 12.12.1995), «Шепель» (200,0 га, 26.05.1992), «Гнідавське болото» (116,6 га, 12.12.1995), «Тоболівський» (108,0 га, 31.10.1991), «Озерянський» (2736,0 га, 21.10.1991), «Соловичівський» (1326,0 га, 26.05.1992); орнітологічних: «Лобаниха» (232,0 га, 16.12.2003), «Рокинівський» (90,0 га, 16.12.2003), «Чаруків» (375,0 га, 25.06.1992), «Холонів» (257,2 га, 12.12.1995), «Урочище Костянове» (20,3 га, 31.10.1991); іхтіологічному «Соминець» (46,0 га, 26.07.1983); ботанічних: «Вутвицький» (50,0 га, 25.02.1980), «Втенський» (130,0 га, 25.02.1980), «Любче» (43,7 га, 30.05.2000), «Верхівський» (8,7 га, 30.12.1980), «Грузьке болото» (195,1 га, 30.12.2002),

«Карасинський» (15,0 га, 30.12.1980), «Мочурівський» (5,1 га, 30.12.1980), «Озерище» (21,7 га, 25.07.2003) та ін. У ботанічній пам'ятці природи загальнодержавного значення «Болітце» (2,9 га, 25.07.2003) охороняється болото у басейні р. Стохід, у заповідних урочищах «Озеро Тур» (1346,0 га, 23.11.1979) і «Озеро Ченське» (52,0 га, 23.11.1979) – одамбоване заплавне оз. Турське і карстове оз. Ченське, у парку-пам'ятці садово-паркового мистецтва «Слов'янський» (27,53 га, 04.11.1997) охороняються два джерела, що регулюють гідрологічний режим р. Луги.

Найкраще репрезентоване різноманіття водних екосистем у складі заказників і пам'яток природи гідрологічних типів у Верхньоприп'ятському, Любомльсько-Ковельському, Локачівсько-Торчинському, Горохівсько-Берестечківському фізико-географічних районах області (див. рис. 1), де функціонує найбільша кількість цих природоохоронних об'єктів. У збереженні природних екосистем існують певні проблеми: не скрізь забезпечується належний стан заповідних об'єктів та додержання встановленого режиму охорони, необхідною є активізація діяльності щодо встановлення їхніх меж в натурі, забезпечення відповідними державними знаками, інформаційними аншлагами та нанесення на планово-картографічні матеріали землекористування. Необхідними заходами із збереження і відновлення водних екосистем у структурі територій та об'єктів ПЗФ області є моніторинг та вчасне реагування на засмічення і забруднення водойм, зміни їхнього гідрохімічного режиму через потрапляння неочищених стічних вод, що зумовлено значною трансформацією довкілля через масштабну меліорацію та перетворення прилягаючих до заповідних об'єктів угідь у сільськогосподарські площі; запобігання видозміні видового складу трав'яного покриву і чагарникової рослинності та збору рідкісних видів рослин і тварин, зокрема декоративних та тих, що мають цілющі властивості.

Висновки. Гідрологічні заказники і пам'ятки природи у структурі ПЗФ Волинської області складають відповідно 10,75 % (62 об'єкти, 25 372,83 га) і 0,09 % (18 об'єктів, 201,95 га) площі усіх природоохоронних об'єктів. Найбільша їх кількість була створена до 2000 р. – відповідно 54 заказника та 17 ПП. На поч. ХХІ ст. організовані заказники: «Краєвид», «Озеро Любовель», «Луга», «Озерця», «Ямно», «Озеро Поворське» (протягом 2000–2005 рр.), «Озеро Болотне» (2014 р.), «Перемільський» (2020 р.) та пам'ятка природи «Криничка» (2008 р.). Найбільшими гідрологічними заказниками області площею більше 1000 га є: «Турський», «Луга», «Вижівський», «Гнила Липа», «Чорногузка», «Річицький», «Лучний». Серед гідрологічних ПП за площею виділяються «Путилівка», «Озеро Добре», «Озеро Святе». Частка гідрологічних заказників площею більше 1000,0 га складає 11,3 %, від 500,0 до 1000,0 га – 16,1 %, до 500,0 га – 72,6 %. Частка гідрологічних ПП більше 40,0 га складає

16,7 %, до 10,0 га – 83,3 %. У гідрологічних заказниках і пам'ятках природи під охороною держави перебувають ділянки заплав волинських річок, озера карстового і льодовикового походження, болота різних типів, підземні джерела та ставки. Ці природні екосистеми є місцями збереження і відновлення рідкісних видів рослин і тварин, занесених у ЧКУ і міжнародні природоохоронні переліки: росички англійської *Drosera anglica*, шейхцерії болотяної *Scheuchzeria palustris*, любки дволистої *Platanthera bifolia*, плауна колючого *Lycopodium annotinum*, лілії лісової *Lilium martagon*, гніздівки звичайної *Neottia nidus-avis*, журавлини дрібноплодої *Oxycoccus microcarpus*, махаона *Papilio machaon*, балабана *Falco cherrug*, гоголя *Vucephala clangula*, зміїєда *Circaetus gallicus*, лунів польового *Circus cyaneus* і лучного *C. pygargus*, очеретянки прудкої *Acrocephalus paludicola* та ін., формацій латаття білого *Nymphaea alba*, глечиків жовтих *Nuphar lutea*, включених у Зелену книгу України.

Водні екосистеми є обмеженими і вразливими природними об'єктами. Вони зазнають значних змін через глобальні зміни клімату, інтенсивне забруднення водойм сполуками азоту і фосфору, органічними речовинами, отрутохімікатами, нафтопродуктами, важкими металами, фенолами, зростання об'ємів водокористування. Для більшості водойм характерна інтенсивна евтрофікація. Екологічний стан поверхневих водних об'єктів і якість води в них є основними чинниками санітарного та епідемічного благополуччя населення. В цих умовах необхідні раціональне використання та захист водних об'єктів від забруднення і вичерпання. Однією із ефективних форм збереження водних екосистем та притаманного їм біорізноманіття на сьогодні є мережа гідрологічних заказників і пам'яток природи у структурі природно-заповідного фонду області. Ця природоохоронна мережа значною мірою охоплює збережені у природному стані гідрологічні об'єкти області, притаманні їм рідкісні види флори і фауни. Проте її необхідно розширювати за рахунок окремих природних частин заплав Турії, Стиру, Вижівки, заболочених лісових масивів, торфових боліт.

Література:

1. Закон України Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#n8>.
2. Заповідна справа в Україні: навч. посібн. / за заг. ред. М. Д. Гродзинського, М. П. Стеценка. Київ, 2003. – 306 с.
3. Карпюк З. К. Розвиток заповідної справи на Волинському Поліссі / З. К. Карпюк // Природа Західного Полісся та прилеглих територій: зб. наук. пр. / за заг. ред. Ф. В. Зузука. Луцьк, –2013. – № 10.– С. 55–63.
4. Карпюк З. К. Проблеми та перспективи функціонування екологічної мережі / З. К. Карпюк // Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області: кол. моногр. / В. О. Фесюк. С. О. Пугач, А. М. Слащук [та ін.]; за ред. В. О. Фесюка. Київ, – 2016. – С. 231–276.

Карпюк З. К., Фесюк В. О., Антипюк О. В. Природно-заповідний фонд Волинської області : альбом-каталог. / З. К.Карпюк, В. О.Фесюк, О. В.Антипюк. Київ : ТОВ «ОК–ПОЛІГРАФ», – 2018. – 136 с.

5. Карпюк Зоя, Фесюк Василь, Чижевська Лариса. Охорона гідрологічних об'єктів у мережі природно-заповідного фонду Волинської області / Зоя Карпюк, Василь Фесюк, Лариса Чижевська // Актуальні проблеми охорони природного середовища українсько-польських прикордонних територій : тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф. (Львів–Івано-Франкове, 23–25 жовтня 2019 р.). Львів : ПАІС, – 2019. – С. 43–44. Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/16635>

6. Ковальчук І. П., Фесюк В. О., Павловська Т. С., Рудик О. В. Природно-заповідна мережа Волинської області: параметри сучасного стану, показники динаміки, картографічні моделі. / І. П.Ковальчук, В. О.Фесюк, Т. С.Павловська, О. В.Рудик. – 2013. Режим доступу: http://maptimes.inf.ua/CH_08/7.pdf

7. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2019 р. (23.09.2020 р.). Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/timeline/Nacionalni-dopovidni-pro-stand-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-v-Ukraini.html>

8. Об'єкти природно-заповідного фонду Волинської височини / В. І. Мельник, І. І. Кузьмішина, Л. О. Коцун [та ін.] // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. / відп. ред. Ф. В. Зузук. Луцьк, – 2010. – № 7. – С. 117–136.

9. Петлін В. М., Фесюк В. О., Карпюк З. К. Регіональна екомережа Волинської області. / В. М.Петлін, В. О.Фесюк, З. К. Карпюк // *Український географічний журнал*. 2021. – № 2. – С. 31–41. Режим доступу <https://doi.org/10.15407/ugz2021.02.031>.

References:

1. *Zakon Ukrainy Pro Osnovni zasady (strategiyu) derzhavnoyi ekologichnoyi polityky Ukrainy na period do 2030 roku [Law of Ukraine On Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2030]*. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#n8>. [in Ukrainian].

2. Grodzynskiy M. D., & Stecenko M. P. (2003). *Zapovidna sprava v Ukraini : navch. posibn.[Preservation in Ukraine: textbook. manual]*. Kyiv. [in Ukrainian].

3. Karpuyuk Z. K.(2013). Rozvytok zapovidnoyi spravy na Volynskomu Polissi [Development of protected areas in Volyn Polissya] – *Pryroda Zaxidnogo Polissya ta pryleglyx terytorij [Nature of Western Polissya and adjacent territories]*. 10. (pp. 55–63). [in Ukrainian].

4. Karpuyuk Z. K. (2016). Problemy ta perspektyvy funkcionuvannya ekologichnoyi merezhi [Problems and prospects of ecological network functioning] // *Suchasnyj ekologichnyj stan ta perspektyvy ekologichno bezpechnogo stijkogo rozvytku Volynskoyi oblasti – kol. monogr.[Current ecological state and prospects of ecologically safe sustainable development of Volyn region: col. monograph]* / V. O. Fesyuk. S. O. Pugach, A. M. Slashhuk [ta in.]; za red. V. O. Fesyuka. Kyiv. pp. 231–276. [in Ukrainian].

5. Karpuyuk Z. K., Fesyuk V. O., & Antypuyuk O. V. (2018). *Pryrodno-zapovidnyj fond Volynskoyi oblasti : albom-katalog.[Nature Reserve Fund of Volyn Region: album-catalog.]* Kyiv : TOV «ОК–POLIGRAF», [in Ukrainian].

6. Karpuyuk Zoya, Fesyuk Vasyl, & Chyzhevska Larysa. (2019)/ Oxorona gidrologichnyx ob'ektiv u merezhi pryrodno-zapovidnogo fondu Volynskoyi oblasti [Protection of hydrological objects in the network of the nature reserve fund of Volyn region] // *Aktualni problemy oxorony pryrodnogo seredovishha ukrayinsko-polskyyx prykordonnnyx terytorij [Current issues of protection of the natural environment of the Ukrainian-Polish border areas]* : tezy dopovidej mizhnar. nauk.-prakt. konf. Lviv : PAIS, (pp. 43–44). Retrieved from: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/16635> [in Ukrainian].

7. Kovalchuk I. P., Fesyuk V. O., Pavlovska T. S., & Rudyk O. V. (2013). *Pryrodno-zapovidna merezha Volynskoyi oblasti : parametry suchasnogo stanu, pokaznyky dynamiky, kartografichni modeli.* [Nature reserve network of Volyn region: parameters of the current state, indicators of dynamics, cartographic models]. Retrieved from: http://maptimes.inf.ua/CH_08/7.pdf. [in Ukrainian].

8. *Nacionalna dopovid pro stan navkolyshnogo pryrodnogo seredovyssha v Ukrayini u 2019 r.* [National report on the state of the environment in Ukraine in 2019 (September 23, 2020).] (2020). Retrieved from: <https://mepr.gov.ua/timeline/Nacionalni-dopovidi-pro-stan-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-v-Ukraini.html>. [in Ukrainian].

9. Ob'ekty pryrodno-zapovidnogo fondu Volynskoyi vysochyny [Objects of the nature reserve fund of the Volyn upland] (2010) / V. I. Melnyk, I. I. Kuzmishyna, L. O. Koczun [at al.] // *Pryroda Zaxidnogo Polissya ta pryleglyx terytorij* [Nature of Western Polissya and adjacent territories], 7. (pp. 117–136.) [in Ukrainian].

10. Petlin V. M., Fesyuk V. O., & Karpyuk Z. K. (2021) Regionalna ekomerezha Volynskoyi oblasti. [Regional Ecological Network of Volyn Region.] / *Ukrayinskyj geografichnyj zhurnal.* [Ukrainian Geographical Journal], 2. (pp. 31–41.) Retrieved from: <https://doi.org/10.15407/ugz2021.02.031>. [in Ukrainian].

Věda a perspektivy № 5(12) 2022

ISSN 2695-1584 (Print)

ISSN 2695-1592 (Online)

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. , Česká republika
International Economic Institute s.r.o. Praha, České republika

Magazín

Věda a perspektivy

№ 5(12) 2022

Podepsáno k tisku ze dne 23. Smět 2022

Formát 60x90/8. Ofsetový papír a tisk

Headset Times New Roman.

Mysl. tisk. oblouk. 8.2. Náklad 100 kopií.